

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı

Ali Dayı¹, Gülcan Güleç²,
Fezan Mutlu³

¹Psikiyatrist, Muş Devlet Hastanesi, Ruh Sağlığı ve
Hastalıklar Kliniği, Muş - Türkiye

²Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı,
Eskişehir - Türkiye

³Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi,
Biyostatistik Anabilim Dalı, Eskişehir - Türkiye

ÖZET

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı

Amaç: Bu çalışmada, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı ve madde kullanımının sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışmanın evreni Eskişehir Osmangazi Üniversitesi fakülte ve yüksekokullarında okuyan 17676 öğrenciden oluşmaktadır. Kesitsel yöntem ile toplam 3141 öğrenciye (%17.76) ulaşılmıştır. Çalışma 3114 kişi üzerinden değerlendirilmiştir. Veri toplamak amacıyla bir anket formu kullanılmıştır.

Bulgular: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğrencilerin yaşam boyu tütün kullanım yaygınlığı %40.2'dir. Yaşam boyu alkol kullanım yaygınlığı %60.8, yaşam boyu tütün ve alkol dışınca madde kullanım yaygınlığı ise %11.0 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada tütün, alkol ve madde kullanımının; erkeklerde, yalnız yaşayan öğrencilerde, kendilik algısı olumsuz olanlarda, geleceğe yönelik olumsuz düşünceleri olanlarda, heyecan arayanlarda ve öfke kontrolünde güçlük çekenlerde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca aile bireylerinin ve özellikle yakın çevresinde tütün, alkol ve madde kullanımı olan öğrencilerde de tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Önleme programlarının hazırlanmasında bu risk faktörlerinin de dikkate alınması ve bu programların gençlere üniversiteye gelmeden önce uygulanması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Alkol, madde, tütün, üniversite, yaygınlık

ABSTRACT

Prevalence of tobacco, alcohol and substance use among Eskişehir Osmangazi University students

Objective: This study aimed at researching the prevalence of tobacco, alcohol, and substance use and its relation with sociodemographic variables in Eskişehir Osmangazi University students.

Method: The study population consisted of 17676 students at Eskişehir Osmangazi University faculties and colleges. A total of 3141 students (17.76%) were reached using a cross-sectional layer method. The study was evaluated including 3114 people. A survey form was used to obtain the data.

Results: The prevalence of Eskişehir Osmangazi University students' lifelong cigarette use is 40.2%. It was determined that the prevalence of lifelong alcohol use is 60.8%, the prevalence of lifelong substance use except for tobacco and alcohol is 11.0%. This study found that tobacco, alcohol, and substance use are higher in males, in students living on their own, those having negative ideas about themselves and their future, those who are seeking excitement, and those with problems of anger control. In addition, it was determined that tobacco, alcohol, and substance use are higher in students whose family members and especially whose close environment use cigarettes, alcohol, and substances.

Conclusion: These risk factors need to be taken into account in the preparation of prevention programs. These programs are must be implemented among the youth before coming to university.

Keywords: Alcohol, substance, tobacco, university, prevalence

Yazışma adresi / Address reprint requests to:

Doç. Dr. Gülcan Güleç,
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı,
Meşelik Kampüsü, Atatürk Bulvarı, 26480
Osmangazi/Eskişehir, Türkiye

Telefon / Phone: +90-222-239-2979/3609

Faks / Fax: +90-222-229-2811

Elektronik posta adresi / E-mail address:
gulcangulec@yahoo.com

Geliş tarihi / Date of receipt:
13 Şubat 2015 / February 13, 2015

Kabul tarihi / Date of acceptance:
22 Mayıs 2015 / May 22, 2015

GİRİŞ

Bağımlılık yapıcı madde kullanımı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli halk sağlığı sorunlarından biridir. Bu sorun gelişmiş ülkelerde,

gelişmekte olan ülkelere göre daha ciddi boyutlardadır (1). Tütün, alkol ve diğer psikoaktif maddelere başlama yaşının genellikle ergenlik ya da genç erişkinlik döneminde olduğu bildirilmektedir (2).

Madde kullanım bozukluğunun etiyolojisinde

biyresel ve çevresel etkenlerin etkili olduğu bilinmesine rağmen, bu etkinin ne oranda olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bağımlılık yapıcı maddeye erken yaşta başlamada, çevresel etkenlerin etkin olduğu, kişisel gelişime olumsuz etki eden tüm etkenlerin bağımlılığa yatkınlığı arttırdığı bildirilmektedir (3).

Bağımlılık bir süreçtir ve genç, artmış merak duygusuyla, madde kullanımına yönelik çekincelerine rağmen maddeyi deneme yolunu seçebilmektedir. Önleme programlarının yetersiz olması, ulaşma kolaylığı, yaygın reklam ve pazarlama stratejilerinden dolayı başlama yaşı da gittikçe düşmektedir (4).

Madde bağımlılığının önlenabilir ciddi bir halk sağlığı problemi olması ve özellikle ergen ve genç erişkinlerin risk altında olması nedeniyle, gençlerde bağımlılık yapıcı madde kullanımını etkileyen değişkenlerin saptanması, önleme programlarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanımı yaygınlığını saptamak, madde kullanım durumunu etkileyen etkenleri belirlemek ve sosyodemografik değişkenler ile bağımlılık yapıcı madde kullanımı arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın evreni, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde 2011-2012 eğitim yılında 4 yıl ve üzeri eğitim veren fakülte ve yüksekokullarda okuyan 17676 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrenci listesi Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde merkezi öğrenci işlerinden elde edilmiştir. Bu çalışmada kesitsel araştırma yapılmıştır. Taner'in (5) çalışmasında Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri arasında %66.5 alkol, %60.2 sigara, %9.2 esrar kullanımı saptanmıştır. Çalışmamızda Taner'in (5) %66.5'lik alkol kullanım oranı referans alınarak örneklem hacmi hesaplanmıştır. Örneklem hacmi hesaplamadan önce araştırmadan elde edilecek parametre tahmini ile gerçek parametre arasında müsaade edilebilecek farkın (tolerans, difference) ($d=|\mu-\mu_0|$, $d=|\hat{\mu}-\mu|$, ya da $d=|\hat{P}-P|$) önceden belirlenmesi gerekir. Fark için belirlenecek tolerans miktarı, parametrenin büyüklüğü dikkate alınarak %2.0, %3.0, %4.0, %5.0 gibi olabildiğince küçük bir değer olması

gerekir. Bu değerler içinde yaygın kabul gören değerler %4.0, %5.0 değerleridir. Bu çalışmada %4.0 tolerans miktarını dikkate alarak alkol kullanım yaygınlığı için $d=0.665 \times 0.04=0.0266$ olarak saptanmıştır.

Tip 1 hata $\alpha=0.001$ yanılma payına göre kesitsel araştırma için örnek hacmini $n=(N \times P \times Q \times z^2)/([N-1] \times d^2)=(17676 \times 0.665 \times 0.335 \times 3.28^2)/(17675 \times [0.0266]^2)=3387$ öğrenci olarak hesaplanmıştır. Toplam öğrenci sayısı olan 17676, 3387'a oranlandığında 0.19 oranı elde edilmiştir. Her bir fakültedeki öğrenci sayısını bu oranla çarparak her bir fakültede ankete katılacak öğrenci sayısı elde edilmiştir. Kesitsel yöntem ile toplam 3141 öğrenciye ulaşılmıştır. Kadın öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısından fazla olduğu Sağlık Yüksek Okulu ile öğrenci sayısının az olduğu Ziraat Fakültesi ve İlahiyat Fakültesinin tüm öğrencilerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Rektörlüğü'nden alınan izin sonrası, anketlerin uygulanması Nisan - Haziran 2012 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Tüm fakültelerin ilgili bölüm başkanları ile görüşülerek birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve Tıp Fakültesi için beşinci, altıncı sınıfların en kalabalık katıldıkları dersler denk gelecek şekilde anket uygulaması için izin ve randevular alınmıştır. Uygulama öncesi öğrencilere kısa bir açıklama yapılarak çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, kimlik bilgilerini yazmalarının gerekmediği ve anketlerin toplu olarak değerlendirileceği, kişisel değerlendirme yapılmayacağı, çalışmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı, üniversite yönetiminden ve başka herhangi bir kurumdan bağımsız bir araştırma olduğu anlatılmıştır. Anketler araştırmacı tarafından bilgilendirme sonrası dağıtılmış, anketlerin doldurulması yaklaşık 20 dakika sürmüştür ve anketler karışık olarak aynı araştırmacı tarafından toplanmıştır. Çalışma için Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Etik Kurulundan etik kurul onayı alınmıştır.

Ulaşılan öğrencilerin 1781'i kadın, 1360'ı erkektir. Çalışmaya katılan 11 öğrenci tuzak madde "relaktin"i kullanıyor olduklarını belirttikleri için, 16 öğrenci ise anketlerindeki yetersiz veri nedeniyle analizlerden çıkarılmıştır. Çalışma 3114 kişi üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma bir anket formu kullanılarak yapılmıştır.

Anket formu, 2005'te Taner'in Boğaziçi Üniversitesi Öğrencilerinde yaptığı çalışma (5) ve 2008'de Güler'in Ege Üniversitesi hazırlık sınıfı öğrencilerinde yaptığı çalışmanın (6) anket formları inceleterek oluşturulmuştur. Anket formu; katılımcının cinsiyeti, yaşı, sınıfı, okuduğu fakülteyi, mezun olduğu liseyi, üniversiteye gelmeden önce yaşadığı yeri, şu anda kimlerle yaşadığını, kendini dönem arkadaşları ile kıyasladığında kendi başarı algısının ne olduğunu, anne babanın eğitim durumunu, haneye giren aylık geliri, eğitimini sürdürmek için masraflarını nasıl karşıladığını, anne babanın sağlığını, anne babanın anlaşma durumunu, ailede tütün-alkol kullanan bireyleri, yakın çevrede madde kullanan kişinin varlığını, yaşam boyu, son 1 yıl ve son 1 ayda kendisinin tütün-alkol-madde kullanıp kullanmadığını, alkol kullanıyorsa sıklığı, bir oturuşta kullandığı alkol miktarı, alkol-tütün-madde kullanmış ise nedenini, kullanmış olduğu maddeyi ilk kaç yaşında denediğini, maddeyi nereden bulduğunu, bugüne dek tütün-alkol-madde hakkında bilgilendirme toplantısına katılıp katılmadığını, madde kullanımı hakkında bilgilendirme ya da önleme programına katılmak isteyip istemediğini sorgulayan 33 sorudan oluşmaktadır.

Ayrıca tütün kullanan öğrencilere Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi (FNBT) de uygulanmıştır. Bu test, tütün bağımlılığının değerlendirilmesinde en sık kullanılan testtir. Fagerström ve arkadaşları (7) tarafından geliştirilen testin ülkemizde Uysal ve arkadaşları tarafından (8) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu testin değerlendirilmesi sonucu elde edilen puanlara göre nikotin bağımlılığı, çok düşük (0-2 puan), düşük (3-4 puan), orta (5 puan), yüksek (6-7 puan) ve çok yüksek düzeyde (8-10 puan) olmak üzere beş grupta değerlendirilmektedir. Çalışmamızda "madde" kelimesi ile tütün ve alkol dışında kullanılan, bağımlılık yapıcı maddeler kastedilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Veri analizinde, Mann-Whitney Test, Pearson Ki-Kare analizi, oranlar arası farka ait t-testi modelleri kullanılmıştır. Ayrıca demografik değişkenlerin madde kullanımı ile ilişkisini tahmin etmek amacıyla tütün, alkol ve madde kullanımı olan öğrenciler ile tütün alkol ve madde kullanmayan öğrencilerin karşılaştırılmasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanan sosyodemografik değişkenlere Binary Lojistik Regresyon analizi uygulanmıştır. Binary Lojistik Regresyon modeli ve modelin uygunluğunu test etmek amacıyla Hosmer and Lemeshow Testi uygulanmıştır. İstatistiksel yöntemlerin kullanımında SPSS 18.00 programından yararlanılmıştır. İstatistiksel yöntemler sonucunda $p < 0.05$ ise sonuç istatistik olarak anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 3114 öğrencinin %57.0'si (n=1775) kadın, %43.0'ü (n=1339) erkektir. Yaş ortalamaları 21.36 ± 1.88 'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %59.8'inin (n=1861) yaşam boyu hiç tütün kullanmadığı, %34.1'inin (n=1061) halen tütün kullandığı, %6.1'inin (n=192) ise bırakmış olduğu saptanmıştır (Tablo 1). Tütün kullanan öğrencilere uygulanan FNBT sonucuna göre; 632 öğrencinin (%59.5, genel örneklemin %20.3'ü) 0-2 arası puan alıp çok düşük düzeyde nikotin bağımlılığı, 171 öğrencinin (%16.1, genel örneklemin %5.5'i) 3-4 arası puan alıp düşük düzeyde

Tablo 1: Araştırma grubunun yaşam boyu sigara kullanım dağılımı

Sigara kullanımı	n=3114	%
İçmiyor	1861	59.8
İçiyor	1061	34.1
Sigarayı bırakmış	192	6.1

Tablo 2: Araştırma grubunun yaşam boyu, son 1 yıl ve son 1 aydaki alkol kullanım dağılımı

Alkol kullanımı	Yaşam boyu		Son 1 yıl		Son 1 ay	
	n	%	n	%	n	%
Evet	1894	60.8	1729	55.5	1302	41.8
Hayır	1220	39.2	165	5.3	536	28.3

nikotin bağımlılığı olduğu, 82 öğrencinin (%57.7, genel örneklemin %2.6'sı) 5 puan alıp orta düzeyde nikotin bağımlılığı olduğu, 118 öğrencinin (%11.1, genel örneklemin %3.8'i) 6-7 puan alıp yüksek düzeyde bağımlılığı olduğu ve 58 öğrencinin (%5.4, genel örneklemin %1.9'u) çok yüksek düzeyde nikotin bağımlılığı olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrenciler, alkol kullanımını açısından incelendiğinde; %60.8'inin (n=1894) alkollü içki kullandığı, %39.2'sinin (n=1220) ise yaşam boyu hiç alkol kullanmadığı saptanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşam boyu, son 1 yıl ve son 1 aydaki alkollü içki kullanma dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir. Ayrıca araştırma grubunda alkol kullanmış olanların

alkol kullanım sıklığı Tablo 4'de, bir oturuşta içtikleri standart içki sayısı da Tablo 5'de gösterilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %11.0'unun (n=348) yaşam boyu alkol ve tütün dışında en az bir madde kullandığı saptanmıştır. Bu 348 kişiden 251'i (%71.0) yaşam boyu tek bir madde kullanırken 97 kişi (%29.0) birden çok maddeyi kullanmıştır. Yaşam boyu, son bir yıl ve son bir ayda madde kullanımının, kullanılan madde türüne göre dağılımı Tablo 3'de gösterilmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin, ilk kez tütün, alkol ve madde deneme nedenleri Tablo 6'de, yaşam boyu tütün, alkol ve madde kullanımı olan öğrencilerin maddeyi ilk denedikleri yaşa göre dağılımı Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 3: Yaşam boyu, son 1 yıl ve son 1 ayda madde kullanımının madde türüne göre dağılımı

Kullanılan madde türü	Yaşam boyu		Son 1 yıl		Son 1 ay	
	n	%	n	%	n	%
Esrar	280	8.99	167	5.36	65	2.09
Ekstazi	25	0.80	7	0.23	2	0.06
Uçucu madde	44	1.41	13	0.42	6	0.19
Eroin	3	0.09	2	0.06	1	0.03
Kokain	16	0.51	4	0.13	2	0.06
Uyuşturucu/uyarıcı hap	123	3.95	62	1.99	29	0.93

Tablo 4: Araştırma grubunda alkol kullanmış olanların alkol kullanım sıklığı

Alkol kullanım sıklığı	n=1894	%
Ayda bir veya daha az	884	46.8
15 günde bir	330	17.4
Haftada bir	314	16.6
Haftada 2-3 kez	209	11.0
Her gün	28	1.5
Cevapsız	129	6.8

Tablo 5: Araştırma grubunda alkol kullanmış olanların bir oturuşta içtiği standart içki sayısı

Standart içki sayısı	n=1894	%
1-2	940	49.6
3-4	528	27.9
5-6	217	11.4
7-9	62	3.3
10 ve daha fazla	24	1.3
Cevapsız	123	6.5

*bir standart içki=bir tek rakı veya votka=bir kadeh şarap=bir küçük kutu bira (330 ml)

Tablo 6: Araştırma grubunda öğrencilerin sigara, alkol ve maddeyi ilk deneme nedenlerinin dağılımı

	Sigara		Alkol		Madde	
	n=1253	%	n=1894	%	n=348	%
Merak ettim	281	22.6	403	21.3	159	46.2
Kendimi iyi hissetmek için	148	11.8	160	8.4	61	17.6
Kendime güvenimi arttırmak için	12	0.9	12	0.6	3	0.6
Arkadaşlarım kullandığı veya ısrar ettiği için	199	15.9	146	7.7	26	7.3
Özel bir nedeni yok	597	47.8	1143	60.3	96	27.7
Diğer	16	1.0	30	1.6	3	0.6

Tablo 7: Yaşam boyu sigara, alkol ve madde kullanımı olan öğrencilerin maddeyi ilk denedikleri yaşa göre dağılımı

	≤11 yaş		12-14 yaş		15-18 yaş		≥19 yaş	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Sigara (n=1284)	103	8.2	193	15.0	714	55.6	274	21.2
Alkol (n=1894)	91	4.8	232	12.3	1109	58.6	462	24.3
Uçucu (n=44)	5	11.4	7	15.9	23	52.3	9	20.4
Esrar (n=280)	0	0.0	6	2.1	101	36.1	173	61.8
Hap (n=123)	0	0.0	6	4.9	66	53.6	51	41.5
Ekstazi (n=25)	0	0.0	1	4.0	12	48.0	12	48.0
Kokain (n=16)	0	0.0	0	0.0	4	25.0	12	75.0
Eroin (n=3)	0	0.0	0	0.0	1	33.3	2	66.7

Tablo 8: Sigara kullanımını etkileyen faktörler

	Referans	OO	%95 GA	p
Erkek	Kadın	2.534	2.123-3.024	<0.001
Şehirde yaşamak	Kırsalda yaşamak	1.261	1.042-1.527	0.017
Evde arkadaşlarla yaşamak	Aile ile yaşamak	1.277	1.020-1.599	0.033
Yalnız yaşamak	Aile ile yaşamak	1.702	1.257-2.303	<0.001
Ortalama başarı algısı	Ortalama üstü başarı algısı	0.502	0.361-0.697	<0.001
Ortalama altı başarı algısı	Ortalama üstü başarı algısı	0.687	0.492-0.960	0.028
Annenin sigara içmesi	Annenin sigara içmemesi	1.254	1.023-1.537	0.029
Kardeşin sigara içmesi	Kardeşin sigara içmemesi	1.760	1.447-2.141	<0.001
Babanın alkol içmesi	Babanın alkol içmemesi	1.488	1.197-1.848	<0.001
Yakın çevrede madde kullanımı olması	Yakın çevrede madde kullanımı olmaması	2.775	2.184-3.525	<0.001

OO: Olasılıklar Oranı, GA: Güven Aralığı

Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %49.9'unun tütün, %40.1'inin alkol, %41.9'unun madde kullanımı ile ilgili çeşitli bilgilendirme eğitimlerine katıldığı, %46.9'unun bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile ilgili eğitim ya da önleme çalışmalarına katılmak istediği saptanmıştır.

Tütün Kullanımını Etkileyen Etkenler

Çalışmaya katılan öğrenciler arasında yaşam boyu tütün kullanma yaygınlığı %40.2 bulunmuştur. Tütün kullanma oranı araştırmaya katılan erkeklerde (%55.2), kadınlara (%29.0) göre daha yüksek saptanmıştır ($\chi^2=218.417$, $p<0.001$). Araştırmaya katılan öğrencilerde; hane gelirleri daha yüksek olanlar ($z=-7.736$, $p<0.001$), şehirde yaşayanlar ($\chi^2=17.387$, $p=0.001$), başarı algısı kötü olanlar ($\chi^2=69.636$, $p<0.001$), anne ve babalarının eğitim düzeyi yüksek olanlar (sırası ile; 37.781 , $p<0.001$, $\chi^2=21.210$, $p=0.002$), gelirleri daha fazla kaynaktan ve kendi çalışarak elde edenler ($\chi^2=41.386$, $p=0.001$), yalnız

ve arkadaşları ile yaşayanlar ($\chi^2=122.34$, $p<0.001$), annesi ($\chi^2=25.341$, $p<0.001$), babası ($\chi^2=13.176$, $p<0.001$), kardeşi ($\chi^2=56.337$, $p<0.001$) tütün içenler, annesi ($\chi^2=31.109$, $p<0.001$), babası ($\chi^2=76.636$, $p<0.001$) ve kardeşi ($\chi^2=87.114$, $p<0.001$) alkol kullananlar ve yakın çevresinde madde kullanımı olanlar arasında ($\chi^2=213.311$, $p<0.001$) tütün kullanımı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek saptanmıştır. Lojistik regresyon analizine göre tütün kullanımını etkileyen risk etkenleri Tablo 8'de gösterilmiştir.

Alkol Kullanımını Etkileyen Etkenler

Çalışmaya katılan öğrenciler arasında yaşam boyu alkollü içki kullanma yaygınlığı %60.8 olarak bulunmuştur. Alkollü içki kullanma oranı araştırmaya katılan erkeklerde %71.3, kadınlarda %52.9 olarak saptanmıştır ($\chi^2=108.682$, $p<0.001$). Araştırmaya katılan öğrenciler arasında; hane gelirleri daha yüksek olanlarda ($z=-13.000$, $p<0.001$), şehirde yaşayanlarda ($\chi^2=40.882$,

$p < 0.001$), yalnız ve evde arkadaşları ile birlikte yaşayanlarda ($\chi^2=93.341$, $p < 0.001$), başarı algıları kötü olanlarda ($\chi^2=23.462$, $p < 0.001$), anne-babalarının eğitim düzeyinin daha yüksek olanlarda (sırası ile; $\chi^2=237.134$, $p < 0.001$; $\chi^2=98.741$, $p < 0.001$), gelirlerini daha fazla kaynaktan ve kendi çalışarak elde edenlerde ($\chi^2=84.030$, $p < 0.001$), anne ve babalarının anlaşma düzeyi kötü olanlarda ($\chi^2=33.597$, $p < 0.001$), anneleri ($\chi^2=174.318$, $p < 0.001$) ve babaları tütün içenlerde ($\chi^2=24.151$, $p < 0.001$), anneleri ($\chi^2=148.811$, $p < 0.001$), babaları ($\chi^2=362.552$, $p < 0.001$) ve kardeşleri ($\chi^2=294.677$, $p < 0.001$) alkol kullananlarda, yakın çevresinde madde kullanımı olanlarda ($\chi^2=161.143$, $p < 0.001$) yaşam boyu alkol kullanımı yaygınlığı daha yüksek olarak saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ve alkol kullanan öğrencilerin %46.8'i (n=884) ayda bir ya da daha az, %17.4'ü (n=330) 15 günde bir, %16.6'sı (n=314) haftada bir, %11.0'i (n=209) haftada 2-3 kez, %1.59'i (n=28) her

gün alkol kullandıklarını bildirmiştir. Aynı zamanda araştırmaya katılan ve alkol kullanan öğrencilerden %49.6'sı (n=940) bir oturuşta 1-2 standart içki (si), %27.9'u (n=518) bir oturuşta 3-4'si, %11.4'ü (n=217) 5-6'si, %3.3'ü (n=62) 7-9'si, %1.3'ü (n=24) 10 ve daha fazla si tükettiğini bildirmiştir.

Lojistik regresyon analizine göre alkol kullanımını etkileyen risk etkenleri Tablo 9'de gösterilmiştir.

Madde Kullanımını Etkileyen Etkenler

Çalışmaya katılan öğrenciler arasında yaşam boyu madde kullanma yaygınlığı %11.0 olarak saptanmıştır. Madde kullanma oranı araştırmaya katılan erkeklerde %18.4, kadınlarda %5.4 olarak saptanmıştır ($\chi^2=133.203$, $p < 0.001$).

Araştırmaya katılan öğrencilerde; hane geliri yüksek olanlar ($z=-7.479$, $p < 0.001$), yalnız ve evde arkadaşları ile yaşayanlar ($\chi^2=100.704$, $p < 0.001$), başarı algısı kötü

Tablo 9: Alkol kullanımını etkileyen

	Referans	OO	%95 GA	p
Erkek	Kadın	1.881	1.551-2.282	<0.001
Şehirde yaşamak	Kırsalda yaşamak	1.462	1.197-1.784	<0.001
Evde arkadaşlarla yaşamak	Aile ile yaşamak	1.293	1.018-1.642	0.035
Yalnız yaşamak	Aile ile yaşamak	2.263	1.565-3.272	<0.001
Annenin eğitimi ≥ 9 yıl	Annenin eğitimi ≤ 8 yıl	0.504	0.404-0.630	<0.001
Anne babanın anlaşma düzeyi -ortalama	Anne babanın anlaşma düzeyi-ortalama üstü	0.684	0.470-0.995	0.047
Annenin sigara içmesi	Annenin sigara içmemesi	2.339	1.853-2.954	<0.001
Kardeşin sigara içmesi	Kardeşin sigara içmemesi	0.715	0.576-0.888	0.002
Annenin alkol içmesi	Annenin alkol içmemesi	5.656	1.739-18.398	0.004
Babanın alkol içmesi	Babanın alkol içmemesi	2.583	2.012-3.318	<0.001
Kardeşin alkol içmesi	Kardeşin alkol içmemesi	5.214	3.717-7.314	<0.001
Yakın çevrede madde kullanımı olması	Yakın çevrede madde kullanımı olmaması	3.172	2.328-4.322	<0.001

OO: Olasılıklar Oranı, GA: Güven Aralığı

Tablo 10: Madde kullanımını etkileyen faktörler

	Referans	OO	%95 GA	p
Erkek	Kadın	1.948	1.406-2.699	<0.001
Yalnız yaşamak	Aile ile yaşamak	1.928	1.188-3.130	0.008
Ortalama başarı algısı	Ortalama üstü başarı algısı	0.463	0.295-0.727	<0.001
Ortalama altı başarı algısı	Ortalama üstü başarı algısı	0.479	0.301-0.763	0.002
Anne babanın anlaşma düzeyi -ortalama	Anne babanın anlaşma düzeyi-ortalama üstü	0.558	0.345-0.903	0.018
Kardeşin alkol içmesi	Kardeşin alkol içmemesi	1.537	1.063-2.221	0.022
Yakın çevrede madde kullanımı olması	Yakın çevrede madde kullanımı olmaması	13.391	9.907-18.102	<0.001

OO: Olasılıklar Oranı, GA: Güven Aralığı

olanlar ($\chi^2=60.861$, $p<0.001$), babalarının eğitim düzeyi ilköğretim altı ya da üniversite olanlar ($\chi^2=24.029$, $p=0.001$), annelerinin eğitim düzeyi ilköğretim altı ya da lise ve üzeri olanlar ($\chi^2=43.782$, $p<0.001$), çalışarak gelirlerini temin eden öğrenciler ($\chi^2=23.785$, $p<0.001$), anne ve babalarının anlaşma düzeyi kötü olanlar ($\chi^2=25.191$, $p<0.001$), anneleri ($\chi^2=31.867$, $p<0.001$), babaları ($\chi^2=7.152$, $p<0.05$) ve kardeşleri ($\chi^2=13.867$, $p<0.001$) tütün içenler, anneleri ($\chi^2=63.320$, $p<0.001$), babaları ($\chi^2=51.494$, $p<0.001$) ve kardeşleri ($\chi^2=70.957$, $p<0.001$) alkol kullananlar, yakın çevresinde madde kullanımı ($\chi^2=728.768$, $p<0.001$) olanlar arasında madde kullanımının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan ve madde kullanan öğrenciler maddeyi nereden temin ettikleri sorusuna; %54'ü ($n=188$) yaşıtı olan bir arkadaştan, %31'i ($n=104$) satın alma yoluyla, %13'ü ($n=47$) kendinden büyük bir arkadaştan, %2'si ($n=9$) abla ya da ağabeyden cevabını vermiştir. Lojistik regresyon analizine göre madde kullanımını etkileyen risk etkenleri Tablo 10'da gösterilmiştir.

TARTIŞMA

Tütün Kullanımı ile Sosyodemografik Değişkenlerin İlişkisi

Ülkemizde üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalarda yaşam boyu tütün kullanma yaygınlığı %16.7 ile %73.3 arasında bildirilmekte, çalışmaların yapıldığı tarihlerde halen tütün kullanma yaygınlığı ise %27.3 ile %33.6 arasında değişmektedir (2.5-14). Çalışmamızda yaşam boyu tütün kullanma oranı %40.2, tütün kullanmaya devam eden öğrenci oranı %34.2 olup diğer çalışmalardan elde edilen sonuçlar ile uyumludur. Yine çalışmamızda diğer çalışmalara benzer olarak cinsiyetler arasında anlamlı fark saptanmıştır (13-16). Lojistik regresyon analizi sonucunda tütün kullanma olasılığı erkeklerde kadınlara göre 2.5 kat daha fazladır.

Çalışmamızda kentte yaşayanların kırsalda yaşayanlara göre 1.2 kat daha fazla tütün kullandığı saptanmış olup önceki araştırmalarla benzer sonuçlara ulaşılmıştır (9,10,17,18). Kırsal kesimde yaşayan kişilerde tütün

kullanma oranının düşük olmasında, sosyal ve kültürel değerlerin etkisinin olabileceği düşünülmüştür. Ülkemizde yapılan önceki araştırmalara (5,10,16,17) benzer olarak çalışmamıza katılan öğrencilerde de tütün kullanma olasılığının yalnız yaşayanlarda yüksek olduğu, tütün kullanımı olasılığının, aile ile birlikte yaşamaya göre yalnız yaşayan ve evde arkadaşları ile yaşayanlarda arttığı saptanmıştır. Kırklareli Üniversitesi öğrencilerinde yapılan bir çalışmada da arkadaşlar ile yaşama tütün kullanma için bir risk etkeni olarak saptanmıştır (15).

Başarı algısı ortalamasının altında öğrencilerin yaklaşık 2 kat, ortalama olan öğrencilerin 1.5 kat daha fazla tütün kullandığı sonuçları Mersin üniversitesi ve Ege Üniversitesi'nde yapılan çalışmalar ile benzerdir (6,19). Yine benzer olarak Sakarya Üniversitesi'nde yapılan çalışmada sene kaybı olanların tütün kullanma oranlarının sene kaybı olmayanlara göre fazla olduğu bildirilmiştir (10). Çalışmamızda tütün kullanan ve kullanmayan öğrencilerin anne ve baba eğitim durumu karşılaştırıldığında, Buydaycı'nın (10) çalışmasına benzer olarak anne, Saraçlı'nın (17) çalışma sonuçları ile benzer olarak da babanın eğitim durumu ile tütün kullanma durumu arasında anlamlı fark saptanmıştır. Ancak eğitim durumu regresyon analizi yapıldığında bu farklılıkların tütün kullanma olasılığını arttırmadığı görülmüştür. Buğdaycı (10) ve Saraçlı'nın (17) çalışmalarında ise risk analizi yapılmamıştır.

Anne, baba ya da kardeşin tütün kullanması ile tütün kullanımı durumu arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar çelişkilidir (6,17,19,20). Çalışmamızda annesi tütün içen öğrencilerin annesi tütün kullanmayan öğrencilerden 1.2 kat daha fazla tütün kullandığı, kardeşi tütün içen öğrencilerin, kardeşi tütün kullanmayan öğrencilerden 1.76 kat daha fazla tütün kullandığı saptanmıştır. Tütün kullanma durumuna benzer olarak Güler (6) yaptığı çalışmada da anne, baba ve kardeşi alkol kullananların tütün kullanma oranlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bildirmiştir. Tot ve arkadaşları (19), babası alkol kullanan kişilerin tütün kullanma durumu arasında anlamlıya yakın düzeyde bir ilişki olduğunu ancak annenin alkol kullanması ile tütün kullanma arasında ilişki olmadığını bildirmiştir. Saraçlı'nın (17) yaptığı çalışma ile çalışmamızın sonucu benzerdir. Bizim çalışmamızda, her üç değişkende istatistiksel

olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanmakla birlikte sadece babanın alkol kullanıyor olması tütün kullanma olasılığını arttırmaktaydı. Sonuç olarak, bulgularımıza göre, yakın çevrede tütün-alkol dışı madde kullanan birisinin varlığının tütün kullanma olasılığını 2.7 kat arttırdığını da göz önüne alırsak, çocuğun ailedeki ve çevredeki rol modelinin bağımlılık yapıcı madde kullanıyor olması ve yine aile içinde bağımlılık yapıcı madde kullanımının kabul görmesinin tütün kullanımında etkili olduğunu düşünebiliriz.

Alkol Kullanımı ile Sosyodemografik Değişkenlerin İlişkisi

Üniversite öğrencileri üzerinde farklı ülkelerde yapılan çalışmalara göre yaşam boyu alkol kullanım oranları İngiltere’de %89 (21), Kenya’da %51.9 (22), Kanada’da %60.9 (23), Brezilya’da %86.2 (24) olarak saptanmıştır. Ülkemizde üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda yaşam boyu alkol kullanım yaygınlığı %48.2 ile %65.5 arasında değişmektedir (3,5,6,10,17,25).

Çalışmamızda şehirde yaşayanların kırsalda yaşayanlara göre 1.46 kat daha fazla alkol kullandığı saptanmış olup bu sonuç üzerinde, diğer çalışmalarda (6,17) bildirildiği gibi, şehirde alkollü içkiye ulaşımın daha kolay olması ve alkol kullanımının daha kabul edilebilir olmasının etkili olabileceği düşünülmüştür. Çalışmamıza Sakarya Üniversitesi (10) ve Ege Üniversitesi’nde (6) yapılan çalışmaların sonuçlarına benzer olarak yaşam boyu alkol kullanım oranları sıklık sırasına göre; yalnız yaşayanların %80.0’ünün, evde arkadaşlarıyla yaşayanların %64.3’ünün, ailesiyle birlikte yaşayanların %55.7’sinin, yurttan yaşayanların %54.3’ünün alkol kullandığı saptanmıştır. Lojistik regresyon analizi sonucunda yalnız yaşamının ve evde arkadaşlar ile yaşamının alkol kullanımı olasılığını arttırdığı saptanmıştır. Bu sonuçlara göre aile yanında yaşamının alkol kullanımı için koruyucu bir etken olabileceği yorumu yapılabilir gibi görünse de çalışmamızda aile bireyleriyle yaşayanlarda alkol kullanım oranı; Boğaziçi Üniversitesi’nde (5) ve Ege Üniversitesi’nde (6) yapılan çalışmalardan daha düşük; Sakarya Üniversitesi’nde (10) ve Zonguldak

Üniversitesi’nde (17) yapılan çalışmalardan ise daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu duruma aile bireylerinin alkol kullanıyor olmasının etkisi olabileceği, yurttan alkol kullanımının yasak olmasının koruyucu etken olabileceği düşünülmüştür. Ancak çalışmamızda yurttan kalanlarda alkol kullanma yaygınlığının %54 gibi yüksek bir oran olması ve Ege ve Boğaziçi üniversitelerinde yapılan çalışmalarda da yurttan kalanlarda alkol kullanım oranının yüksek olmasına istinaden alkol kullanımına kısıtlamalar getirilmesinin alkol kullanma oranını düşürebileceği ancak tek başına yeterli olmayacağı söylenebilir.

Çalışmamızda annenin eğitim durumunun 9 yıl ve üzerinde olmasının alkol kullanma olasılığını yaklaşık 2 kat arttırdığı saptanmıştır. Ulukoca ve arkadaşlarının (15) çalışmasında anne eğitim düzeyinin yüksek oluşu alkol kullanımı için bir risk etkeni olarak saptanmıştır. Tot ve arkadaşları (19), alkol kullanımının, annesi tütün kullananlarda, annesi alkol kullananlarda ve babası alkol kullananlarda daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Güler (6) ve Saraçlı (17) yaptıkları çalışmada; alkol kullanımı ile babanın alkol kullanması, babanın tütün kullanması, annenin alkol kullanması, annenin tütün kullanması ve çevresinde madde kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğunu bildirmiştir. Buğdaycı (10), alkol kullanımı ile annenin alkol kullanması ve babanın alkol kullanması arasında ilişki olduğunu bildirmiştir. Çalışmamızda alkol kullanımının, annesi tütün içen öğrencilerde kullanmayanlara göre 2.3 kat, annesi alkol kullanan öğrencilerde kullanmayanlara göre 5.6 kat, kardeşi alkol kullanan öğrencilerde kullanmayanlara göre 5.2 kat, yine babası alkol kullanan öğrencilerde kullanmayanlara göre 2.5 kat, aile üyeleri dışında yakın çevresinde madde kullanan öğrencilerin, yakın çevresinde madde kullanmayan öğrencilerden 3.1 kat daha fazla alkol kullandığı saptanmıştır. Aile ve yakın çevresinde bağımlılık yapıcı madde kullanımı tütün kullanımında olduğu gibi alkol kullanımında da risk etkeni olduğu düşünülmüştür. Bunda alkole ulaşımın kolaylığı, aile üyelerinin rol modeli olması, aile ve yakın çevrede alkol kullanımına onay verilmesi ya da en azından onaylanma durumunun olmaması etkili olabilir. Ayrıca çalışmamızda öğrencilerin anne-baba anlaşma düzeyinin

ortalama olması tütün kullanımından farklı olarak alkol kullanımı olasılığını arttırmaktadır. Ulukoca ve arkadaşlarının (15) çalışmasında da aile içi iletişim düzeyi alkol kullanımı için bir risk etkeni olarak saptanmıştır.

Madde Kullanımı ile Sosyodemografik Değişkenlerin İlişkisi

Brezilya'da üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada (24) yaşam boyu madde kullanım yaygınlığı %48,7, İngiltere'de %59 (21), Kanada'da %47.5 (27) bildirilmiştir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda; yaşam boyu madde kullanım yaygınlığını %2.5 ile %10.4 arasında değişmektedir (5,6,9,10,15-17,28). Çalışmamızda yaşam boyu madde kullanım yaygınlığı bu oranlarla benzer olarak %11,0 saptanmıştır. Çalışmamızda aile ile birlikte yaşamaya karşın yalnız yaşamının, tütün ve alkol kullanımında olduğu gibi madde kullanma olasılığını da arttırdığı saptanmıştır. Aynı zamanda anne ve babanın ortalama ve ortalama altında bir anlaşma düzeyine sahip olması da madde kullanım olasılığını arttırmaktadır.

Ege Üniversitesi öğrencilerinde yapılan çalışmada; annesi, babası veya kardeşi alkol kullanan, yakın çevresinde madde kullanan öğrencilerin madde kullanım yaygınlığının yüksek olduğu bildirilmiştir (6). Zonguldak'ta üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmada, ailede alkol kullanan ve yakın çevresinde madde kullanan öğrencilerde, madde kullanımının daha yaygın olduğu bildirilmiştir (17). Boğaziçi Üniversitesi'nde yapılan çalışmada; çalışmaya katılan öğrencilerin madde kullanımı ile annenin tütün kullanması, ailede alkol kullanılması ve sosyal çevresinde madde kullanılması arasında ilişki olduğu bildirilmiştir (5). Bizim çalışmamızda, madde kullanımını olasılığının, kardeşi alkol

kullananlarda kullanmayanlara göre 1.5 kat daha fazla, yakın çevresinde madde kullananlarda yakın çevresinde madde kullanmayanlara göre 13.3 kat daha fazla olduğu saptanmıştır. Ancak alkol kullanımında farklı olarak, ne annenin eğitim düzeyi ne de anne babanın tütün, alkol kullanımı madde kullanım olasılığını arttırmamaktadır. Yine ortalama altı ve ortalama başarı algısı ise madde kullanma olasılığını arttırmaktadır. Ülkemizde üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmalar ile çalışmamız sonucunda; öğrencinin kendi sosyal çevresinin madde kullanımında önemli risk etkeni olduğu söylenebilir. Ayrıca aile bireylerinin alkol kullanıyor olması madde kullanımı için risk etkeni olabilir.

Çalışmamızın sınırlılıkları olarak; çalışmanın gönüllülük esasına dayanması, çalışmaya katılmayı reddeden öğrencilerin madde kullanıyor olabilme olasılıkları, anketlere doğru yanıt verilmeme olasılığı sayılabilir. Kısıtlılıklarına rağmen çalışmamız ciddi bir örneklem büyüklüğünde yapılmıştır ve önemli bir halk sağlığı sorunu olan gençlerde yasal ya da yasadışı madde kullanım yaygınlığına yönelik veriler sağlamaktadır.

Önleme programlarının hazırlanmasında tütün, alkol, madde kullanma olasılığını arttıran etkenlerinin dikkate alınması ve bağımlılık yapıcı maddeler ile ilgili bilgilendirme eğitimlerinin ilköğretim döneminden itibaren verilmesi gerekmektedir. Çalışmamızda öğrencilerin tütün, alkol ve diğer maddeleri ilk denedikleri yaşa baktığımızda tütün ve alkol kullanımının çoğunun üniversite öncesi dönemde olduğunu ancak madde kullanımının büyük çoğunluğunun üniversite döneminde olduğu görülmektedir. Gençleri bilgilendirme çalışmalarında bu kullanım çeşitliliğine göre eğitim planlamanın ve üniversite gençliğine yönelik bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının da ihmal edilmemesi ve özellikle yasadışı maddelere ağırlık verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Doğan O. Sivas ilindeki lise öğrencilerinde madde kullanımı yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi* 2001; 2:53-56.
2. Kaya N, Çilli AS. Üniversite öğrencilerinde nikotin, alkol ve madde bağımlılığının 12 aylık yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi* 2002; 3:91-97.
3. Yüncü Z. EAlkol madde kullanım bozukluklarında etiyoloji. İçinde Evren C, Ögel K, Uluğ B (editörler). *Alkol Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi El Kitabı, Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları*, Ankara, 2012: 19-33.

4. Yıldız EU, Ergen madde kullanımına kuramsal bakış. İçinde E Coşkunol H (editör). Ergenlerde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı Hazırlayıcı ve Koruyucu Etkenler. Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2011:17-30.
5. Taner S. Prevalence of tobacco, alcohol and substance use among undergraduate Bosphorus University students and exploration of specified risk factors. Unpublished Master Thesis, Bosphorus University, Institute of Social Sciences, Istanbul, 2005.
6. Güler A. Ege Üniversitesi hazırlık sınıfı öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanımı ve soyo-ekonomik düzey etkisi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ege Üniversitesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir, 2008.
7. Fagerstrom KO, Heatherton TF, Kozlowski LT. Nicotine addiction and its assessment. *Ear Nose Throat J* 1990; 69:763-765.
8. Uysal MA, Kadakal F, Karşıdağ C, Bayram NG, Uysal Ö, Yılmaz V. Fagerstrom test for nicotine dependence: reliability in a Turkish sample and factor analysis. *Tuberk Toraks* 2004; 52: 115-121.
9. Şimşek Z, Koruk İ, Altındağ A. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin riskli sağlık davranışları. *Toplum Hekimliği Bülteni* 2007; 26:19-24.
10. Buğdaycı G. Üniversite öğrencilerinin sigara, alkol ve madde kullanımını etkileyen sosyal, kültürel ve ekonomik süreçler "Sakarya Üniversitesi örneği". Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008.
11. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü "Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye Raporu-2010", Ankara. http://www.sigarabirakmadaogrenmezemini.org/media/downloads/KYTA_Kitap.pdf. Erişim Tarihi Haziran 11, 2013.
12. Yurt-Öncel S, Gebizlioğlu ÖL, Aliev-Alioğlu F. Risk factors for smoking behavior among university students. *Turkish Journal of Medical Sciences* 2011; 41:1071-1080.
13. Çakıcı E, Çakıcı M, Eş A, Ergün D. The prevalence and risk factors of substance use among university students in Turkish Republic of Northern Cyprus. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2014; 15:108-115. **[CrossRef]**
14. Turhan E, İnandı T, Özer C, Akoğlu S. Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi* 2011; 9:33-44.
15. Ulukoca N, Gökgez Ş, Karakoç A. Kırklareli Üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi* 2013; 18:230-234.
16. Görgün S, Tiryaki A, Topbaş M. Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2010; 11:305-312.
17. Saraçlı Ö. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkili bireysel ve psikososyal faktörler. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Zonguldak, 2007.
18. Sağlık Bakanlığı, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü "Ulusal Hastalık Yüğü ve Maliyet Etkililik Projesi: Hane Halkı Araştırması Ara Raporu", 2003, Ankara. http://www.toraks.org.tr/userfiles/file/ulusal_hastalik_yuku_hanehalkiTR.pdf. Erişim Tarihi Mayıs 22, 2013.
19. Tot Ş, Yazıcı K, Ertekin Yazıcı A, Erdem P, Bal N, Özmen M, Çamdeviren H. Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2002; 3:227-231.
20. Çivi S, Şahin TH. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sigara konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. *Aile ve Toplum Dergisi* 1991; 1:49-52.
21. Webb E, Ashton CH, Kelly P, Kamali F. Alcohol and drug use in UK university students. *Lancet* 1996; 348:922-925. **[CrossRef]**
22. Atwoli L, Mungla PA, Ndung'u MN, Kinoti KC, Ogot EM. Prevalence of substance use among college students in Eldoret, Western Kenya. *BMC Psychiatry* 2011; 11:34. **[CrossRef]**
23. Leatherdale ST, Hammond D, Ahmed R. Alcohol, marijuana, and tobacco use patterns among youth in Canada. *Cancer Causes Control* 2008; 19:361-369. **[CrossRef]**
24. Andrade AG, Duarte Pdo C, Barroso LP, Nishimura R, Alberghini DG, Oliveira LG. Use of alcohol and other drugs among Brazilian college students: effects of gender and age. *Rev Bras Psiquiatr* 2012; 34:294-305. **[CrossRef]**
25. Çamur D, Üner S, Çilingiroğlu N, Özcebe H. Bir üniversitenin bazı fakülte ve yüksekokullarında okuyan gençlerde bazı risk alma davranışları. *Toplum Hekimliği Bülteni* 2007; 26:32-38.
26. Evren H. Trakya Üniversitesi öğrencilerinin riskli sağlık davranışları ve sağlık hizmeti kullanımları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne, 2008.
27. Adlaf EM, Gliksman L, Demers A, Newton-Taylor B. Illicit drug use among Canadian University undergraduates. *Can J Nurs Res* 2003; 35:24-43.
28. Yalçın M, Eşizoğlu A, Akkoç H, Yaşan A, Gürgen F. Dicle Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2009; 12:125-133.